

Др Аника КОВАЧЕВИЋ*

СЛОБОДА ГОВОРА У СВЕТЛУ ПАРЛАМЕНТАРНИХ ПРАВА ПОСЛАНИКА¹

Апстракт

Говор посланика у парламенту представља камен темељац слободног политичког деловања, одлучивања, демократске расправе, аргументованих неслагања, који су окренути ка јачању јавног интереса и изградњи демократског, у правима једнаког и праведнијег друштва. Иновативна решења и неумитан дигитални развој, доводи до значајно већег протока информација, размена идеја и ставова. Са друге стране, иновације са собом носе бројне опасности грубог кршења и злоупотребе слободе изражавања и трансформишу посланичке говоре и дускусије. Посланички имунитет, омогућава слободно деловање посланика у остварењу легитимних интереса и тежњи грађана, остварења начела народне суверености, поделе власти и ауторитета парламента. Да би имунитетска заштита остварила сврху прописивања и унапредила наведене вредности, неопходно је поштовање пословничких, етичких норми и достојанства парламента од стране посланика.

Кључне речи: слобода говора, посланик, политички говор, имунитет, имунитет неодговорности.

1. УВОД

Слобода говора је лично, суштински значајно, људско право и представља кључни састојак демократије. Развој савремене технологије довео је до трансформације начина на који се комуницира, сагледава и проучава слобода говора, управо стављајући њену свеукупну друштвену вредност и значај у први план. Интернет дигиталне платформе постају доминантно место социјалне и економске интеракције, али и кључан фактор утицаја на политичке процесе унутар различитих

*Доцент, Универзитет у Крагујевцу, Правни факултет, Република Србија, akovasevic@jura.kg.ac.rs, ORCID: 0000-0002-5632-1917.

¹ Рад је написан у оквиру Програма истраживања Правног факултета Универзитета у Крагујевцу за 2025. годину који се финансира из средстава Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

држава. (Вучковић, 2021, 521) То нужно мења начин понашања свих учесника у овим процесима са последицама које су видљиве и егзистирају у реалном окружењу.

Развој савремене дигиталне технологије истиче културне и партиципативне карактеристике слободе говора. У први план долази дуална природа слободе говоре – она представља индивидуално право појединаца, док са друге стране, она је дубоко колективно културно добро које детерминише целокупни политички и културни поредак једне земље. (Balkin, 2017, 326) Дакле, јасна је дводимензионалност права на слободу говора, прво као основног личног права, а друго као колективног политичког права јавности, односно грађана. (Arlović, 2016, 382)

Слобода говора, дискусије, несметане размене мишљења, аргументовано супротстављење ставова у народном представништву, неопходан је услов и показатељ демократског развоја и капацитета једног друштва. Посланички имунитет, омогућава слободно деловање посланика у остварењу легитимних интереса и тежњи грађана, остварења начела народне суверености и поделе власти и ауторитета парламента. Да би имунитетска заштита остварила сврху прописивања и унапредила побројане вредности, неопходно је поштовање пословничких, етичких норми и достојанства парламента од стране посланика.

2. ОСВРТ НА СЛОБОДУ ГОВОРА

Слободом говора је омогућено „надметање“ идеја, што доводи до обликовања, сазнања и прихватања најбоље идеје о предметном проблему, која се узима као фундаментална истина. (Balkin, 2017, 328) Слобода говора омогућава људима да слободно учествују у ширењу идеја, обликовању и усвајању истине, која такође, доприноси изградњи њихове индивидуалности. Демократску срж културе представља чињеница да сви, не само представници политичких, економских или културних групација, имају слободу и шансу да учествују у стварању културе и надоградњи идеја и свеукупном развоју заједнице којој припадају. (Barendt, 2007, 13)

Међутим, предности и напредак које доноси развој дигиталних и комуникационих технологија, носи са собом претњу урушавања и злоупотребе суштине слободе говора и целокупне партиципативне демократске културе и вредности – као што су: размена идеја, интерактивност, масовност учешћа, унапређење демократских вредности. Такве иновације у погледу људских права и слобода, неопходно је заштити кроз технолошко пројектовање, адекватно законодавно и административно регулисање, као и кроз традиционалну судску и уставносудску заштиту уставних права и слобода.

Слобода говора или слободно изражавање се схвата као интегрални аспект а право особе на саморазвој и испуњење. (Barendt, 2007, 21) Дакле, помаже самоостварењу појединаца у друштву. Свако има право на слободу изражавања, али и заједница у којој живимо има право да чује наша размишљања и становишта. Ова

слобода је суштински и индивидуално важна за чланове друштва, али служи и за низ остварења колективних настојања и циљева, као што су захтев за праведнијем, у правима једнаким друштвом.

Слободан проток информација и идеја детерминишу целокупну комуникацију политичких актера. Слобода говора, дакле, представља сигурносни вентил: људи су спремнији да прихвате одлуке које су у крајњој линији уперене против њих ако, ипак, могу да настоје да утичу на њих. (Rawls, 1993, 30) Слобода говора јача и обликује систем одговорности носилаца највиших функција државне власти, која даје карактер уставно-правном и политичком систему дате земље. У практичном смислу, систем одговорности обезбеђује и условљава понашање и рад функционера и укупног система институција. Правилно успостављен систем одговорности, надаље, штити функционере од неоправданих или злонамерних политичких оптужби. Тако, слобода говора, олакшава откривање грешака у управљању, и спровођењу правде у земљи, а делује и као кочница у злоупотреби овлашћења од стране носилаца јавних функција.

Слобода дискусије је неопходна и води ка откривању истине или, конкретније, бољем, адекватнијем индивидуалном или друштвеном решењу односног проблема. Крајњи циљ слободе говора је: очување демократије јачањем индивидуалности и неспутане јавне расправе о политичким питањима. Заправо, у политиколошким сагледавањима и приступима, под слободом изражавања се сматра оно што је у основи других основних слобода: права гласа, оснивања политичких странака, размене политичких идеја и контроле јавних функционера. (Norris, 1997, 75)

Важно је истаћи да се право на слободу изражавања, према неким ауторима развило и да је произашло из права на слободу говора, а настало је као јемство онима који мисле другачије од власти или другачије од већине својих суграђана. (Arlović, 2016, 381)

Међународни инструменти предвиђају слободу изражавања, која обухвата и право да се затраже, добију и пренесу информације и идеје било које врсте независно од граница. Општом декларацијом о људским правима (1948. чл. 19) дефинисана је слобода мишљења и изражавања основном слободом која подједнако припада свима. Комисија УН за људска права предвиђа детаљну листу облика комуникације који не треба да буду предмет ометања: политичке дискусије, коментари о себи или о јавним питањима, политичка пропаганда (врбовање), дискусија о људским правима, новинарство, културно и уметничко изражавање, настава и верска обраћања. (United Nations Human Rights Committee, General Comment 2011, 11)

Међународним пактом о грађанским и политичким правима, слобода изражавања исказана је као право које укључује слободу тражења, примања и ширења информација и идеја свих врста, без обзира на границе, било усмено, писмено или штампано, у облику уметности или путем било којег другог медија по сопственом избору (International Covenant on Civil and Political Rights, 1996, чл. 19)

Европском конвенцијом за заштиту људских права и основних слобода, (The Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, 1950. чл. 10), слобода изражавања је дефинисана као право које обухвата слободу мишљења, слободу примања и ширења информација и идеја, без мешања јавне власти. Конвенцијом је одређено да остваривање права на слободу изражавања подразумева и дужности и одговорности те може бити подвргнуто ограничењима прописаним законом, које морају бити неопходне због интереса државне сигурности, територијалне целовитости или јавног реда и мира и др. Због специфичности права на слободу изражавања, Конвенцијом је врло јасно одређено да је државама допуштено да се супротставе свим облицима изражавања који у било којем облику подстичу мржњу усмерену према особама и групама које припадају одређеној етничкој припадности или вери.

Први амандман Устава САД забрањује ограничавање слободе говора од стране владе и јавних власти. Постоје уски изузеци за говор мржње, схваћен као говор који ће вероватно подстаћи непосредно насиље. Међутим, Први амандман, не спречава приватне актере, попут платформи друштвених медија, да намећу сопствена ограничења говору мржње. (Вучковић, 2023, 196)

Што се тиче домаћег правног система, Уставом Републике Србије се јемчи слобода мишљења и изражавања, као и слобода да се говором, писањем, сликом или на други начин траже, примају и шире обавештења и идеје. Слобода изражавања може се законом ограничити, ако је то неопходно ради заштите права и угледа других, чувања ауторитета и непристрасности суда и заштите јавног здравља, морала демократског друштва и националне безбедности. (Устав Републике Србије, 2006, чл. 46)

Право на слободу изражавања, дакле, није апсолутно и подложно је ограничењима, како је наведено. Ограничења морају бити оправдана са јасним границама. Говорећи о праву на слободу изражавања, немогуће је не осврнути се на забрану која уз то право долази, забрану говора мржње. Тема говора мржње отвара могућност бројних теоретских и практичних полемисања и аргументације, с обзиром правној теорији не постоји јединствена дефиниција говора мржње.

3. ПАРЛАМЕНТАРНИ ГОВОР И ИМУНИТЕТ НЕОДГОВОРНОСТИ

Парламентарни говори кроз активан и динамичан процес изношења и прихватања ставова и тврдњи имају специфичну продуктивну и конструктивну моћ. Основу парламентарне, пре свега репрезентативне функције, чини право на слободну расправу и одлучивање у парламенту, што је неодвојиво од постојања слободе посланика да без бојазни од кривичне или друге одговорности изражава своје ставове, мишљења и погледе.

Неспорна је чињеница да модерни парламент испољава бројне слабости, да је често у сенци извршне власти, да је његов „ексклузивитет“, пре свега у законодавној делатности, (Бојанић, 2016, 292) међутим, парламент ипак представља незаобилазну карику политичког процеса који започиње изражавањем воље бирача на изборима и артикулисањем њихових интереса, све до избора, контроле и смене владе која, у садејству са управом, оперативно спроводи политику и послове који спадају у корпус функције извршне власти. Као изабрано тело, које би требало да представља све структуре друштва, парламент има јединствену одговорност да демократским дијалогом и компромисом, усклађује све супротстављене интересе и очекивања различитих група и заједница (Ковачевић, 2022, 20) Како би се обезбедио ауторитет парламента, односно његова независност у односу на друге државне органе и ванинституционалне чиниоце, неопходно је постојање посебне, имунитетске, заштите слободе говора парламентарца која се сматра нужним условом демократског функционисања парламента.

Под имунитетом се, у најширем значењу, подразумева право појединаца да буду изузети од примене појединих правних прописа који се на друга лица редовно примењују. (Правна енциклопедија 1, 1989, 475) Парламентарни имунитет представља специфичне и посебне гаранције посланика, оличене у заштити њихових основних права и одступање од општег режима који важи за све грађане. Посланички имунитет омогућава несметано обављање функције посланика. Оне се у првом реду односе на слободу говора којом се омогућава слобода деловања посланика и слободу личности посланика којом се обезбеђује функционална независност парламента. (Стојановић, 1997, 65) Парламентарни имунитет има два облика: имунитет неодговорности, који делује аутоматски, и имунитет неповредивости који производи правно дејство само ако се посланик на њега позове. Уз разлике и посебности у погледу, основа, садржине, домаћаја и последица, само оба имунитета у садејству обезбеђују пуну слободу вршења парламентарне функције. (Марковић, 2014, 298)

Основ имунитета налази се у принципу народне суверености и начелу поделе власти које је са њим комплементарно. Као представник народа, посланик мора бити неприкосновен и независан у односу на судску и извршну власт. (Стојановић, 1997, 65) Имуитетска заштита обухвата заштиту парламентарца од спољних утицаја и притисака који могу отежати или пак онемогућити остварење парламентарне аутономије у вршењу парламентарних послова и доношењу одлука и обухвата унутрашњу заштиту која поред права – обухвата и ограничења посланика која би требало да спрече злоупотребе привилеговане позиције. (Пејић, 2011, 73)

У свом историјском развоју, и различитим теоретских схватањима парламентарни имунитети су се означавали као привилегије народних посланика, посебно у земљама англосаксонског правног подручја. Ипак, имунитети су установљени у општем интересу, те се у земљама континенталноевропске правне

традиције – израз парламентарне привилегије, сматра непримереним. (Петров, 2015, 69) Указује се на то да имунитети само привидно изгледају као привилегије дате ради самих народних посланика. Напротив, парламентарни имунитети установљавају се и постоје искључиво у интересу неометаног и правилног рада народне скупштине, па самим тим у интересу целог народа кога народна скупштина представља – установљени у општем интересу, а не у интересу народних посланика, они се не могу њих ни одрећи. (Таховић, 1953, 157) Парламентарни имунитети нису у детаљима једнако нормирани у свим државама. Суштина је ипак свуда иста – неодговорност заступника за свој службени рад – народни представник се не може ухапсити ни прогонити без пристанка представничке скупштине. (Stefanović, 1950, 546)

Историјски посматрано, парламентарни имунитет је настао у Енглеској, у периоду поступног смењивања апсолутистичког режима уставно-парламентарним обликом владавине, као потреба за изградњом и очувањем интереса и аутономије Скупштине у односу на Круну. Народним представницима је имунитетом требала бити обезбеђена слобода у изражавању мишљења и гласања. Радило се заправо о имунитету неодговорности који је осигуравао члану парламента неометано деловање у парламенту, односно заштиту од покретања кривичног поступка од стране извршне власти за изговорене речи, изнесено мишљење или дат глас. Доношењем Повеље о правима (Bill of Rights) 1689. године у уставно-правном животу је имунитет неодговорности (слобода говора) коначно изричито признат члановима Парламента – слобода говора, расправљања и деловања у парламенту не сме бити предмет оптужби или истрага од стране било којег суда или местима изван Парламента. (Hood Phillips, 1973, 198-201)

Слобода говора парламентарца, обезбеђена је имунитетом неодговорности. Парламентарни имунитет неодговорности (имунитет материјалне природе јер се односи на одређену материју и врсту казних дела за које заступник уопште не може бити позван на одговорност или професионални имунитет) искључује позивање на одговорност посланика за изражено мишљење и гласање у парламенту. За радње учињене у вршењу посланичке функције посланик, дакле, није одговоран. Неодговорност заступника обухваћа оне акте и радње које се могу довести у директну везу с обављањем посланичке функције. То значи да заступник не може бити позван на одговорност за изнесено мишљење, став, реч, говор, глас или гестикулацију коју подузима на седници парламента, као и у раду парламентарних радних тела, а све с циљем слободног обављања парламентарног мандата.

Велики број устава (Аустрија, Белгија, Француска, Италија, Грчка) даје једну општу формулацију предмета заштите аката и радњи које заступници подузимају у “извршавању дужности”. (Šegvić, Bašić, 2012, 488) У парламентарној пракси међутим, постоји висок степен сагласности да се овде ради о говору на седницама парламента или у његовим радним телима, садржају законодавних предлога које посланик подноси, гласању, постављању заступничких питања или интерпелације .

Имунитет неодговорности штити парламентарца за време и по истеку трајања мандата, што значи да је апсолутан. Кад би посланик могао бити позван на одговорност за изражено мишљење или говор у парламенту по истеку парламентарног мандата, ова заштита изгубила би смисао. Правило је да се имунитет неодговорности посланику не може одузети, али ни да га се он не може одрећи, с обзиром да није реч о субјективном праву. У сваком случају, према класичној теорији уставног и парламентарног права, имунитет неодговорности је конститутивни елемент правног положаја парламентарца, чије се постојање не доводи се у питање. (Петров, 2014, 180) У нашем правном систему, Пословником о раду Народне скупштине је прописано да народни посланик ужива имунитет од дана потврђивања до дана престанка мандата. (2012, чл. 252, с. 1)

Уставом Републике Србије је прописано да народни посланик не може бити позван на кривичну или другу одговорност за изражено мишљење или гласање у вршењу своје посланичке функције. (чл. 103. с. 2) Док је Законом о Народној скупштини (чл. 38, с. 2) делимично прецизирано да за усмено или писмено изражено мишљење или гласање у вршењу своје посланичке функције народни посланик не може бити позван на кривичну или другу одговорност.

Упоредноправно посматрано, у уставно-правној литератури, постоје различита гледишта и схватања деловања имунитета неодговорности посланика у парламентарним одборима и комисијама, посланичким групама и службеним мисијама које би му парламент поверио. Домаћа уставноправна наука, у претежном делу, заступа становиште да се имунитет неодговорности истоветно примењује у поменутим телима и групама. (Стојановић 1997,66, Петров, 2015, 72, Пејић, 2011, 262-263) У немачкој литератури се доводи у питање важење овог имунитета у погледу активности унутар посланичких група, с аргументом да је циљ имунитета неодговорности обезбеђивање слободе говора у парламенту као целини, односно у оним његовим организационим деловима који осликавају различитост мишљења и потичу дискусију (Joescks, Miebach, 2003, 1454.) Овакво становиште, у домаћој литератури, је малобројно. (Таховић, 1953, 168 - 169) Међутим можемо рећи да постоји оправдани интерес да се заштити различитост мишљења у процесу образовања заједничког става унутар исте посланичке групе, тим пре што су многе активности скупштине условљене предлогом ових група.

Имајући у виду могућност учествовања стручњака и научника из различитих области у раду скупштинских тела, мишљења смо да се парламентарним имунитетом штити слобода говора и ових лица, под истим условима као и слобода говора посланика. Иако је реч о лицима која нису парламентарци, председник парламента их ангажује ради проучавања одређених питања из надлежности парламента, те би у датом случају требало да имају исти третман као парламентарци.

Слобода давања гласа такође важи за сва гласања у парламенту и његовим радним телима, с обзиром да радна тела представљају интегрални део скупштине.

Гласање подразумева давање гласа у погледу појединих питања која се у телу постављају. (Петров, Вуковић, 2015, 282) Није од значаја да ли је гласање јавно или тајно, као и да ли се, ако је јавно, обавља прозивком. Без значаја је за овај облик имунитета да ли се рад парламента или његових тела обавља у згради у којој се редовно заседа или на неком другом месту за које се сам парламент одлучио. Није потребно ни да се седнице одржавају у просторијама у којима се традиционално заседа. (Стојановић 1997, 66)

Изражавање мишљења у парламентарним активностима може бити усмено или писмено, али и конклюдентним радњама, гестикулацијом. Иако у парламентарној пракси некада и такви поступци представљају саставни део „расправе“, не постоје довољни разлози да се и видови физичког обрачунавања између политичких противника сматрају „изражавањем мишљења“. То уосталом одговара општем схватању да изражавање мишљења не укључује физичка разрачунавања, тј. Имуниетом неодговорности никако не би могло бити покривено наношење телесних повреда чак и када се врши унутар зграде парламента.

Обухват имунитета неодговорности, у погледу субјеката на које се односи, ситуација у којима се примењује, као и његове садржине, тј. дела на која се односи, врло је споран и захтева анализу и преиспитивање. Имајући у виду уставну одредбу о посланичком имунитету, неопходно је дакле да изражавање мишљења у обављању посланичке функције, односно, неопходно је да посланик иступа као члан парламента. Имуниетом неодговорности обухваћене су изјаве које посланик даје унутар одређеног тела парламента чији је члан, и то независно од тога да ли исказује за скупштинском говорницом или са свог места – уз напомену поштовања правила одвијања седнице парламента и поштовања говора других посланика. Скупштинским Пословником Србије је предвиђено да нико не може да прекида говорника нити да га опомиње, осим председника Народне скупштине, у случајевима предвиђеним овим пословником. За време говора народних посланика или других учесника у претресу, није дозвољено добацивање, односно ометање говорника на други начин, као и сваки други поступак који угрожава слободу говора. (Пословник Народне скупштине Републике Србије, чл. 106. с. 2, 3.)

Ипак, изјава мора бити у вези са парламентарном активношћу - приватни разговори између посланика излазе из обухвата имунитета неодговорности. (Таховић, 1953, 169) Тако вршење посланичке функције не представља активност посланика на изборним и другим јавним скуповима, партијским састанцима, конференцијама, Тада посланик одговара као и сви грађани. Када би посланик ван обављања посланичке функције изрекао говор исти као у скупштини у вршењу посланичке функције, такав говор потпада под општи режим одговорности, уколико су испуњени услови за то. (Пејић, 2011, 263) Тиме се посланичка неодговорност показује као квалификована слобода мишљења и говора која се признаје "првенствено ради обезбеђивања слободе претреса у парламенту". (Стојановић, 1997, 67) Притом, изјава не мора бити дата

унутар сале, па чак ни у згради парламента, ако се седница скупштине или њеног радног тела одржава у другом месту.

Говорећи о обиму заштите, Правило је да имунитет неодговорности искључује кривичну, грађанску, управну и прекршајну одговорност. Формулација одредбе нашег Устава о имунитету (чл. 103 с. 2) имплицира питање шта се подразумева под „другом одговорношћу“ и да ли посланик подлеже правилима дисциплинске одговорности? Дисциплинска одговорност произилази из начела парламентарне аутономије и правила целокупног скупштинског живота установљеног парламентарним пословником. Председник Скупштине изриче санкције посланицима уколико они повреду основна правила реда и дисциплине у парламенту. Могу се изрећи опомена, одузимање речи или удаљење са седнице парламента.

У теорији постоје опречни ставови да ли је потребно ограничити имунитет неодговорности. (Петров, 2014, 179) Према једном схватању, имунитет неодговорности треба да буде апсолутан без обзира на степен друштвене опасности који изјава парламентарца може собом да носи. Сходно мишљењу појединих аутора, такав је случај са имунитетом неодговорности, прецизније привилегијом слободе говора у британском Парламенту - посланик може изразити мишљење о било којој ствари у области јавних послова, без страха од санкције надлежног органа. (Пејић, 2011, 77) Са друге стране, правило је да се овај имунитет односи на дела учињена речју парламентарца у вршењу његове функције (тзв. кривична дела – изјаве: увреда, клевета, повреда тајне, лажно објављивање, кривична дела агитационо – пропагандне природе). Постоје изјаве које угрожавају не само лични интегритет другог парламентарца, већ су потенцијална опасност за државу и друштво у целини.² На седници Народне скупштине није дозвољено непосредно обраћање народног посланика другом народном посланику, коришћење увредљивих израза, као ни изношење чињеница и оцена које се односе на приватни живот других лица. (Пословник Народне скупштине Републике Србије, чл. 107, с. 2) Државе које прихватају ово схватање, садржински ограничавају имунитет неодговорности при чему се та ограничења могу односити на врсту вербалног деликта, његову тежину или околности под којима је учињен. Нашим Уставом није установљено разликовање појединих категорија кривичних дела остварених изражавањем мишљења. Тако да би, сходно језичком тумачењу наведене одредбе Устава, имунитетом неодговорности

² Позивање на изазивање националне и верске мржње или на насилно рушење уставног поретка, одавање државне тајне (Кривични законик, чл. 316), одавање службене тајне (Кривични законик, чл. 369) ометање правде позивањем на отпор или на неизвршење судских одлука (Кривични законик, чл. 336б с. 1), позивање или подстицање на агресиван рат (Кривични законик, чл. 386 с. 1), расну и другу дискриминацију (Кривични законик чл. 387 с. 3), јавно подстицање на извршење терористичких аката (Кривични законик, чл. 391а), позивање или подстицање на избегавање војне обавезе, која не би смела да буде обухваћено имунитетском заштитом.

могла бити покривена сва кривична дела остварива посланичким излагањем, независно од нападнутог објекта кривичноправне заштите.

Неколико година уназад, а посебно ове, 2025. године, сведоци смо непримерене и по много чему недемократске, непарламентарне посланичке расправе и понашања посланика у српском Парламенту. За говорницом, као и са скупштинских места посланика су се, поред популарних сензационалистичких говора могле чути увреде, омаловажавања, оптужбе, сексистичке изјаве – једном речју – говори недостојни народних представника. Од значаја је, сматрамо, истаћи неколико дужности и обавеза предвиђених кодексом понашања народних посланика (2020, чл. 6-9) и указати на значај јачања индивидуалног осећаја поштовања парламентарних вредности и одговорности посланика. Народни посланик, као слободно изабрани представник грађана, делује у јавном интересу грађана којима је одговоран за свој рад. У обављању посланичке функције обавезан је да поступа једнако према свим грађанима, без дискриминације. Такође, Народни посланик је дужан да савесно обавља посланичку функцију. У обавези је да се пристојно и са дужном пажњом и поштовањем односи према грађанима и уважава друге народне посланике. Најзад, дужан је да говором не подстиче мржњу, насиље и не користи изразе, речи и гестикулације које вређају или омаловажавају људско достојанство и нарушавају достојанство Скупштине.

4. ЗАКЉУЧАК

Демократска култура постоји у различитим друштвима у различитом степену, а слобода говора је камен темељац демократске културе, друштвених промена, развоја и усавршавања. Слобода изражавања мисли представља идеал слободног друштва, слободних и равноправних појединаца у демократској друштвеној и државној заједници владавине права и устава. То је пут развоја и идеал којем друштво мора тежити.

Говор посланика у парламенту (политички говор) је у својој суштини израз слободног политичког деловања, аргументације, одлучивања, демократске расправе, парламентарних неслагања, који су окренути (или би требало да буду) ка јачању јавног интереса и изградњи демократског, у правима једнаког и праведнијег друштва. Посланик је, као народни представник, дужан да својим деловањем, иступањем и говором јача интегритет, ауторитет парламента, поверење јавности и којим неће угрозити углед парламента и народних посланика.

Парламент доноси виталне одлуке за државу и друштву, чини језгро демократских вредности једног поретка, те је за свеукупно деловање ове институције, неопходно обезбедити услове за слободно изражавање мишљења и ставова сваког. Посланици морају имати могућност да износе и бране своје ставове у општем интересу и ослобођени бојазни могућих последица свог јавног деловања. Томе је

управо и намењен имунитет неодговорности, који искључује одговорност посланика, односно, даје му за право да слободно и неометано наступа у парламенту, критикује рад владе и других државних органа, износи своја мишљења, неометано гласа и да при томе не буде притворен или кажњен на било који други начин. Уз изричиту уставну одредбу о имунитету неодговорности посланика и широк опсег правне одговорности из које је посланик у обављању своје функције изузет, али у светлу нових политичких и парламентарних прилика и дешавања, овај институт је неопходно изнова преиспитивати и прецизирати, без тенденције произвољног одређивања садржинских ограничења имунитета неодговорности. Иновативна решења и неупитан дигитални развој, доводи до значајно већег протока информација, размена идеја и ставова, али са собом носи бројне директне или индиректне опасности грубог кршења и злоупотребе слободе изражавања. Демократски значај института посланичког говора слаби у таласу савремених сензационалистичких трендова. Неопходно је поштовањем значаја посланичког говора и ставова, културе дијалога, поштовања и уважавања различитости, повратити поверење и ауторитет институције народног представништва које тако може постати основа за демократске промене и препород целокупног државног и политичко – друштвеног система.

ЛИТЕРАТУРА

Arlović, M. 2016. *Pravo na slobodu izražavanja misli*. Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu. 2 (53). 377- 411;

Balkin, J. M. 2017. Digital speech and democratic culture: A theory of freedom of expression for the information society. *Law and Society approaches to cyberspace*. стр. 325-382;

Barendt, E. 2007. *Freedom of Speech*. New Yourk: Oxford University Press, 2nd ed.;

Бојанић, Б. 2016. *Парламент у уставном развоју Србије*. Докторска дисертација. Косовска Митровица: Правни факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици;

Вучковић, Ј. 2021. *Нека питања дигитализације медијских услуга*. У: Вујисић, Д., Зборник радова Услуге и владавина права. Крагујевцу: Институт за правне и друштвене науке, Правни факултет Универзитет у Крагујевцу. стр. 521-537;

Вучковић, Ј. 2023. *Медији и медијско право*. Крагујевац: Институт за правне и друштвене науке, Правни факултет Универзитет у Крагујевцу,

Joecks, W., Miebach, K . 2003. *Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch*. München: Verlag C.H.Beck;

Ковачевић, А. 2022. *Парламентарна контрола државне управе у Републици Србији*. Докторска дисертација. Крагујевац: Правни факултет Универзитет у Крагујевцу;

Марковић, Р. 2014. *Уставно право, дванаесто прегледано и поправљено издање*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду, Центар за издаваштво и информисање;

Norris, P. 1997. Political communications. *Developments in British Politics* 5, стр. 75-88;

Петров, В. 2014. Најновији извештај Венецијанске комисије о парламентарним имунитетима – ка савременом моделу имунитета? У: Станојевић, П, Научни скуп са међународним учешћем „Право и друштвена стварност“. Косовска Митровица: Правни факултет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици. стр. 177 – 190;

Петров, В, Вуковић, И. 2015. Имуитет неодговорности посланика – уставноправни и кривичноправни поглед. *Српска политичка мисао*. 2(22). стр. 275 – 294;

Петров, В. *Парламентарно право, друго издање*. 2015. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду, Центар за издаваштво и информисање;

Пејић, И. 2011. *Парламентарно право*. Ниш: Правни факултет Универзитета у Нишу, Центар за публикације;

Правна енциклопедија I. 1989. Београд: Савремена администрација, Rawls, R. 1993. *Political Liberalism*. Colombia University Press;

Stefanović, J. 1950. *Ustavno pravo FNRJ Jugoslavije I komparativno*. Zagreb: Nakladni zavod Hrvatske;

Стојановић, Д. 1997. Парламентарни имунитет. *Гласник права*. 6. стр. 65-78;

Таховић, Ј. 1953. Парламентарни имунитети. *Анали Правног факултета у Београду*. 2(2). стр. 157-181;

Hood Phillips, O. 1973. *Constitutional and Administrative Law*, London: Sweet and Maxwell;

Šegvić, S., Bašić, M. 2012. Parlamentarni imunitet - teorija, pravna regulativa i praksa u suvremenim demokratskim državama. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 3(49) str. 481- 509;

Устав Републике Србије,“ Сл. гласник РС“, бр. 98/2006, 115/2021;

Закон о Народној скупштини Републике Србије, „Сл. гласник РС“, бр. 9/2010;

Кривични законик Републике Србије, „Сл. гласник РС“, бр. 85/2005, 88/2005-испр., 107/2005-испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 и 108/2014, 94/2016 и 35/2019, 94/2024;

Пословник Народне скупштине Републике Србије, „Сл. гласник РС“, бр. 20/2012;

Кодекс понашања народних посланика Републике Србије, „Сл. гласник РС“56/2020, 93/2021;

Universal Declaration of Human Rights Adopted and proclaimed by General Assembly resolution 217 A (III) of 10 December 1948;

International Covenant on Civil and Political Rights, opened for signature 16. December 1966;

The Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, 1950, Rome, 4. XI.1950;

United Nations Human Rights Committee. 2011.General Comment on Article 19 of the ICCPR on Freedoms of Opinion and Expression, 34. Доступно на: <https://www2.ohchr.org/english/bodies/hrc/docs/gc34.pdf>, (05.04.2025.).

Anika KOVAČEVIĆ, Ph.D

Assistant Professor, University of Kragujevac, Faculty of Law, Republic of Serbia,
akovacevic@jura.kg.ac.rs, ORCID: 0000-0002-5632-1917.

FREEDOM OF SPEECH IN THE LIGHT OF PARLIAMENTARY RIGHTS OF MEMBERS OF PARLIAMENT

Summary

The speech of members of parliament (MPs) in parliament is the cornerstone of free political action, informed decision-making, democratic debate, and reasoned disagreements, all of which are aimed at strengthening the public interest and building a democratic, equal and fair society. Innovative solutions and rapid digital development have significantly increased the flow of information and the exchange of ideas and opinions. However, these innovations bring with them numerous dangers of gross violations and abuse of freedom of expression and transform parliamentary speeches and discussions. Parliamentary immunity enables MPs to act freely in pursuit of citizens' legitimate interests and aspirations, the realization of the principle of popular sovereignty, the separation of powers and the authority of parliament. In order for immunity protection to fulfill its intended purpose of prescribing and promoting the values given above, it is necessary for MPs to adhere to professional and ethical norms and the dignity of parliament.

Key words: freedom of speech, member of parliament, political speech, immunity, parliamentary immunity.